

Nore og Uvdal kommune

Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF- formålet etter plan- og bygningsloven

Utgave: Sluttrapport
Dato: 29.04.2010

DOKUMENTINFORMASJON

Oppdragsgiver: Nore og Uvdal
Rapportnavn: Utmarksnæringer og LNF i Nore og Uvdal
Utgave/dato: Sluttrapport/ 2010-04-22
Arkivreferanse: -

Oppdrag: 522975 – Utmarksnæringer og LNF
Oppdragsbeskrivelse:
Oppdragsleder: Erik Plathe
Fag: Plan og utredning
Tema: Næring i utmark
Leveranse: Intervju, analyse og rapport

Skrevet av: Erik Plathe og Sissel Mjøltnes
Kvalitetskontroll:

Asplan Viak AS www.asplanviak.no

FORORD

Asplan Viak har vært engasjert av Nore og Uvdal kommune for å avklare omfanget av og handlingsrommet for utmarksnæringer knyttet til arealbruksformålet LNF i plan- og bygningsloven. Resultatet av prosjektet inngår som innspill til regional plan (fylkesdelplan) for Hardangervidda.

Grete Blørstad har vært Nore og Uvdals kontaktperson for oppdraget. Det har vært opprettet en prosjektgruppe med representanter fra Hardangervidda Grunneiersamskipnad, Uvdal grunneierlag, Nore og Uvdal Næringsselskap og prosjektleder for regional plan (fylkesdelplan) for Hardangervidda.

Prosjektet er gjennomført første halvdel av 2010.

Erik Plathe har vært oppdragsleder for Asplan Viak.

Kongsberg, 29.04.2010

Erik Plathe
Oppdragsleder

Sissel Mjøltnes
Kvalitetssikrer

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	6
2	Interjvu og informasjonsinnhenting	8
2.1	Utvalget av gårdsbruk/grunneiere.....	8
2.2	Hovedtema i undersøkelsen - intervjuguide.....	8
2.3	Svaranalysene	8
2.3.1	Betydningen av utmarksnæringene i dag	8
2.3.2	Forventet betydning av utmarksnæringene i framtida.....	8
2.3.3	Fiske	8
2.3.4	Jakt	9
2.3.5	Utleie av husvære (landbruksbygg) i utmark	9
2.3.6	Beite.....	9
2.3.7	Bruk av reguleringsplan som grunnlag for tiltak som kan øke inntekspotensialet fra utmarksnæring	9
3	Resultater.....	10
3.1	Betydningen av utmarksnæringene i dag	10
3.2	Forventet betydning av utmarksnæringene i framtida.....	11
3.3	Fiske som næring.....	12
3.3.1	Næringsfiske og foredling.....	12
3.3.2	Utleie av fiskerett.....	12
3.3.3	Forutsetninger for dagens næringsutøvelse knyttet til fiske	12
3.3.4	Muligheter og forutsetninger for å øke verdiskapingen fra næringsutøvelse knyttet til fiske.....	13
3.4	Jakt som næring.....	14
3.4.1	Forutsetning for dagens næringsutøvelse knytta til jakt	15
3.4.2	Muligheter for å øke inntekter fra jakt	15
3.5	Utleie av husvære/landbruksbygg i utmark.....	15
3.6	Beite.....	16
3.7	Vilje til regulering som grunnlag for å øke inntekspotensialet fra utmarksnæring ...	17
3.8	Andre kommentarer.....	17

4	Utmarksnæring og plan- og bygningsloven	19
4.1	LNF-formålet i ny plandel	19
4.2	Landbruk+ i forhold til tiltak fra undersøkelsen	19
4.3	Bruk av plan- og bygningsloven for en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene	20
4.3.1	Bruk av bestemmelser til LNF- formålet	22
4.3.2	Områderegulering for større sammenhengende områder.....	22
5	Oppsummering og anbefalinger	23
5.1.1	Oppsummering.....	23
5.1.2	Anbefalinger for regional delplan for Hardangervidda.....	24
	Vedlegg - Intervjuguide.....	26

1 INNLEDNING

Bakgrunn

Tradisjonelle utmarksnæringer står sterkt i Nore og Uvdal, og Hardangervidda er i denne sammenheng sentral både historisk, kulturelt og næringsmessig. Næringsfiske i det omfang som drives her, er unikt i norsk sammenheng. Nærhet til rekreasjonsverdier gjør at tradisjonelle næringer i møte med besøkende/turister kan utløse nye store verdier for lokalsamfunnet. Ved en bærekraftig og god tilrettelegging vil man kunne få omfattende positive virkninger av en rettet satsning; økt lokal verdiskapning, økt rekreasjonsverdi samt å oppnå økt forståelse for og kompetanseheving om verneverdiene på Hardangervidda og i randsonene.

På denne bakgrunn, og i tilknytning til ny regional plan for Hardangervidda, ønsket Nore og Uvdal kommune å sette fokus på en videreutvikling av utmarksnæringer i et bærekraftig perspektiv der kulturell, sosial, miljømessig og økonomisk utvikling sees i sammenheng. Ønsket er blant annet å kartlegge omfang av og utviklingsmuligheter for en bærekraftig utmarksforvaltning knyttet til Hardangervidda. Prosjektet er støttet av Buskerud fylkeskommune og Miljøverndepartementet.

Prosjektområde er Nore og Uvdals del av Hardangervidda med tilhørende randområde jf figur 1.

Prosjektmål

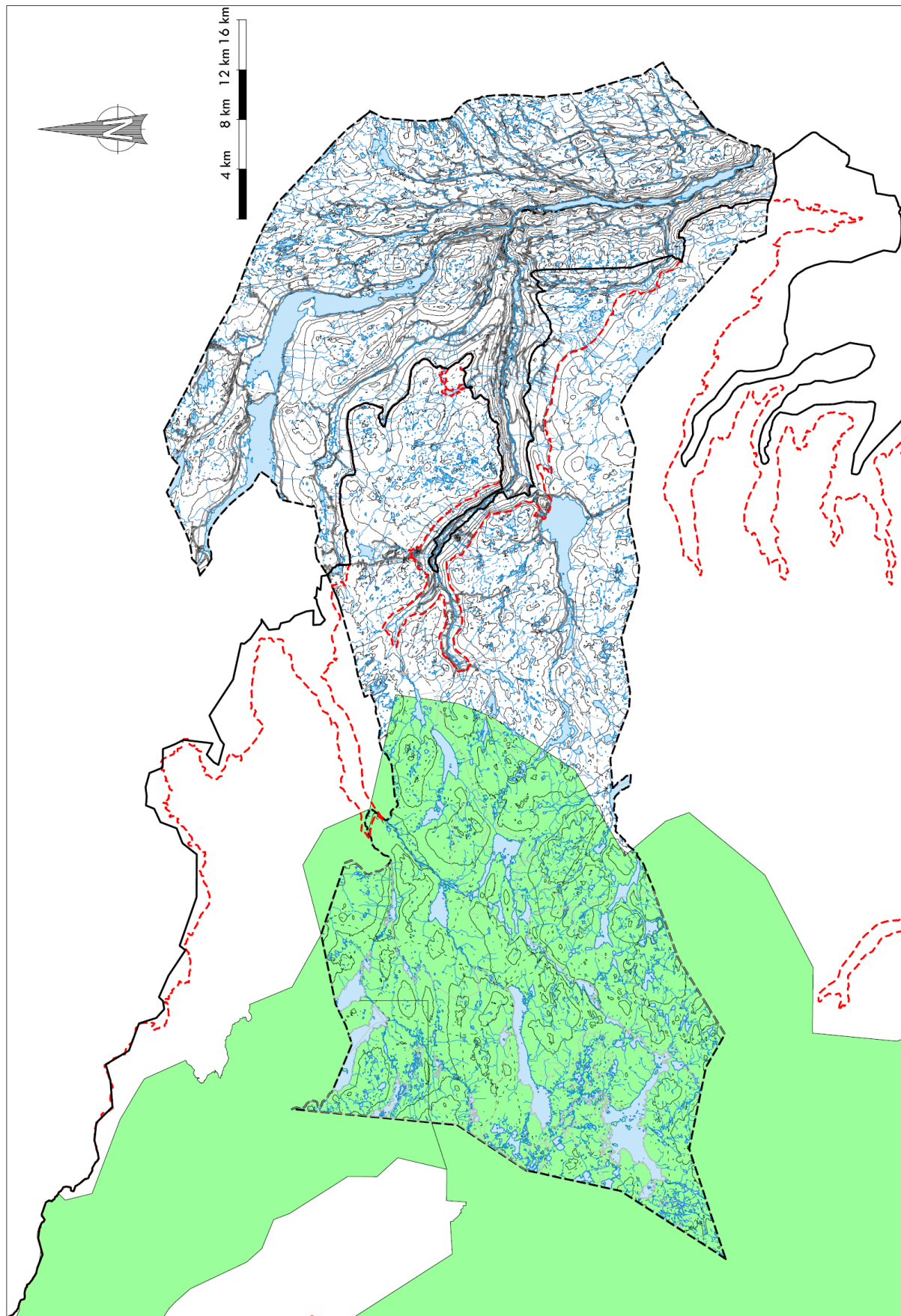
Viktige mål med prosjektet er:

- Få kunnskap om *omfanget* av utmarksnæringene i tilknytning til Hardangervidda. Hva betyr utmarksnæringene i forhold til sysselsetting på gårdsbrukene?
- Få kunnskap om hva som er *de nødvendige forutsetningene* for å drive utmarksnæring i fjellområdene. Hva er nødvendige bygge- og anleggstiltak? (økonomiske rammebetingelser inngår ikke i denne undersøkelsen.)
- Få næringens tanker om hvor *utviklingsmulighetene* ligger, og hva som skal til for å få til ønsket utvikling.
- Komme fram til avklaringer på hva som ligger innenfor *arealbruksformålet LNF* i ny plan- og bygningslov.
- Komme fram til forslag til *alternativ arealbruksformål* for de tiltak som ligger utenfor arealbruksformålet LNF i ny plan- og bygningslov.

Prosjektopplegg

Prosjektet legger hovedvekt på informasjonsinnhenting gjennom intervju med grunneiere som driver utmarksnæring, analyse av dette materialet og en faglig vurdering og anbefaling i forhold til oppfølging gjennom plan- og bygningsloven og regional plan for Hardangervidda.

All grunnlagsinformasjon som er innhentet fra grunneiere er kun intern grunnlagsinformasjon for Asplan Viak. I rapporten vil det bare være en sammenstilling av innhentet informasjon og vurderinger, og ikke fordelt på den enkelte næringsdrivende eller grunneier.

Figur 1.1 Prosjektområdet. Rød stiplet strek og svart heltrukket strek viser villreinens mulige leveområde og utredningsområde for regional plan. Grønne områder viser vernede områder.

2 INTERJUVU OG INFORMASJONSINNHEENTING

2.1 Utvalget av gårdsbruk/grunneiere

Utvalget av gårdsbruk og grunneiere som driver utmarksnæring¹ er gjort i samråd med prosjektets prosjektgruppe. Samlet inngår 25 gårdsbruk/grunneiere i materialet. Underlaget er vurdert å være et representativt utvalg av næringsutøvere som driver utmarksnæring både mht til utmarksarealer og type næringsvirksomhet.

Alle intervju/samtaler er gjennomført i møter med de næringsdrivende enkeltvis i kommunehuset på Rødberg.

Svarene gjelder for areal innenfor og i tilknytning til utredningsområdet til Fylkesdelplanen for Hardangervidda, samt verneområdene på Hardangervidda.

2.2 Hovedtema i undersøkelsen - intervjuguide

Som grunnlag for intervju/samtaler ble det utviklet en intervjuguide. Intervjuguiden har hatt to hovedfunksjoner; forberede de næringsdrivende på samtalen, og sikre at alle intervjuene/samtalene belyser de hovedtemaene som er forutsatt for undersøkelsen.

Intervjuguiden er vist i vedlegg.

2.3 Svaranalysene

På bakgrunn av svarene fra intervjuene er det gjort analyser knyttet til et utvalg av tema.

2.3.1 Betydningen av utmarksnæringene i dag

Utmarksnæringene utgjør et variert og sammensatt inntektsgrunnlag for gårdsbrukene. For å belyse hva utmarksnæringene betyr for næringsutøvere i dag er det valgt en tredeling i forhold til inntektsgrunnlaget som helhet, dvs liten betydning, mindre enn 50 % av næringsgrunnlaget eller 50 % og mer av næringsgrunnlaget.

Det vil være glidende overganger mellom inndelingene, spesielt om utmarksnæringene utgjør mindre eller 50 % og mer av næringsgrunnlaget.

2.3.2 Forventet betydning av utmarksnæringene i framtida

Her er det tatt utgangspunkt i næringsutøvernes vurdering av framtidig bruk av utmark og hvilken betydning utmarksnæringene er forventet å ha for bruket. Svarene er analysert med samme tredeling som for betydningene av utmarksnæringene i dag.

2.3.3 Fiske

I tillegg til å vurdere utmarksnæringene som helhet er svarene fra næringsutøverne brutt ned på enkeltaktiviteter. For mange av svarene er dette vanskelig fordi fiske, jakt,

¹ I rapporten videre kalt næringsutøvere.

opplevelsesproduksjon og utleie av husvære helt eller delvis henger sammen, men dette er kommentert særskilt i analysen.

For fiske som utmarksnæring er svarene analysert i forhold til næringsfiske og foredling av fisk, samt utleie av fiskerett og opplevelsesproduksjon. I tillegg er det analysert forutsetningene for næringsutøvelse knyttet til fiske i dag, og muligheter og forutsetninger for å kunne øke verdiskapingen fra fiske. Det er for disse spørsmålene sett på betydningen av transport, husvære/overnatting, båthus og bygg for foredling mv.

2.3.4 Jakt

For jakt som utmarksnæring er svarene analysert i forhold til betydning av utleie storvilt- og småviltjakt og foredling. I tillegg er det analysert forutsetningene for næringsutøvelse knyttet til jakt i dag muligheter og forutsetninger for å kunne øke verdiskapingen fra jakt mht betydningen av transport, husvære/overnatting og bygg for å drive foredling mv.

2.3.5 Utleie av husvære (landbruksbygg) i utmark

Utleie av husvære er ofte nært knyttet til andre utmarksprodukter for eksempel knyttet til jakt og fiske. I analysen er det også sett på betydning av utleie av husvære i form av landbruksbygg når dette ikke brukes i landbruksnæring i dag. Det er også vurdert muligheter og forutsetninger for å kunne øke verdiskapingen fra utleie av husvære i utmark mht betydningen av transport, bruksendring landbruksbygg, påbygg samt restaurering og nybygg.

2.3.6 Beite

Beite utgjør en viktig utmarksnæring for mange gårdsbruk. Beite inngår som utmarksnæring i analysene.

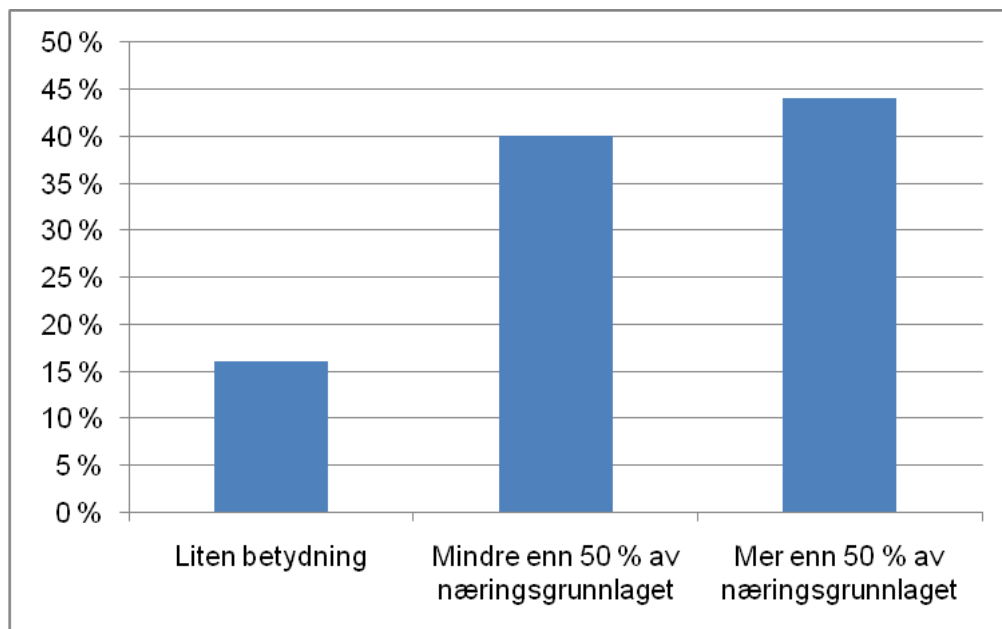
2.3.7 Bruk av reguleringsplan som grunnlag for tiltak som kan øke inntekspotensialet fra utmarksnæring

I LNF-områdene vil mange tiltak for å styrke utmarksnæringene kreve reguleringsplan eller at kommunen åpner for dette gjennom bestemmelser til kommuneplanens arealdel. I analysene er det sett på i hvilken grad grunneiere er villig til å utarbeide reguleringsplan for å styrke inntektene fra utmarksnæringene, forutsetninger for dette og begrunnelser for hvorfor en eventuelt ikke vil velge å utarbeide reguleringsplan.

3 RESULTATER

I det etterfølgende er det gitt en suksessiv gjennomgang av resultatene av svaranalysene

3.1 Betydningen av utmarksnæringene i dag

Figur 3.1. Betydning av utmarksnæring i dag (n=25).

Utmarksnæringene har en sterk stilling i Nore og Uvdal. Som en av informantene sier ” *I Uvdal har en alltid vært avhengig av fjellet*”, og dette gjenspeiler seg i svarene vi har fått. Bare en liten andel (ca 15 %) av informantene sier at utmarksnæringen er av liten eller mindre betydning for drifta av bruket/eiendommen i dag.

For 40 % av informantene utgjør utmarksnæringene mer enn 50 % av næringsgrunnlaget. For den ene halvdel av disse utgjør utmarksnæringer knyttet til fiske/foredling, utleie jakt og opplevelsesprodukter med utleie av husvære hovedinntekten. Den andre halvdel har utmarksinntektene fra beite. For de øvrige 45 % utgjør ikke utmarksnæringene en hovedandel av drifta, men er likevel et viktig bidrag til bruket.

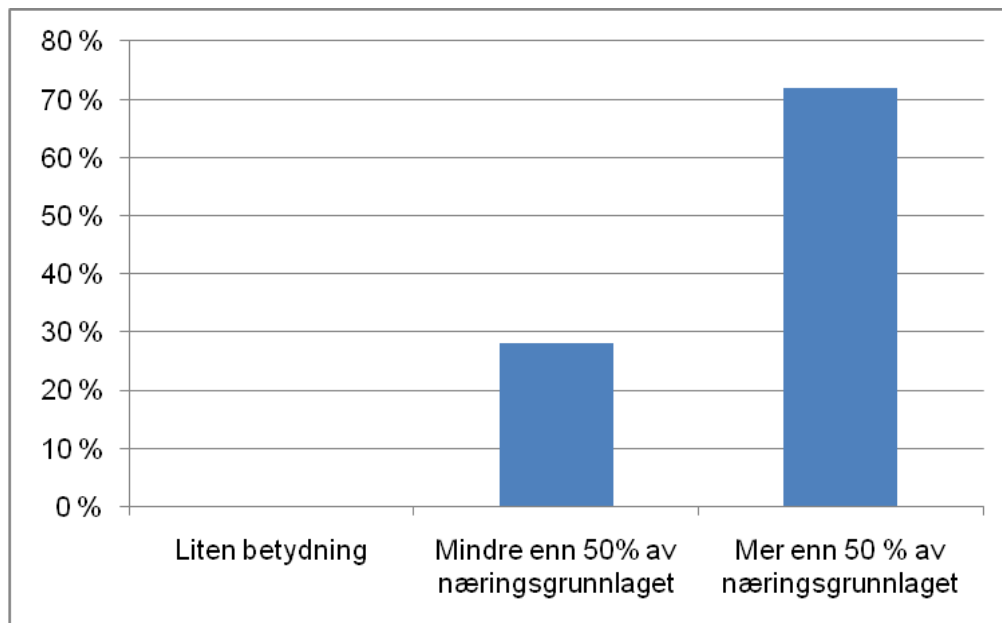
Flere gir uttrykk for at utmarksnæringen har blitt viktigere med de strukturendringene som ligger i landbruket i dag. Tidligere melkebønder har blitt mer avhengig av utviklingsmulighetene som ligger i utmarka etter at de sluttet med melkeproduksjon. For enkelte er det utmarksnæringen som gir overskuddet i drifta. For de som driver som heltidsbrukere er utmarksnæringene en viktig forutsetning for å kunne leve av gårdsbruket.

Flere av informantene driver turistbedrifter i tillegg til gårdsbruket, og bruker utmarka som del av grunnlaget for disse bedriftene.

Utmarksnæringene bygger på en variert verdiskaping fra utmarka knyttet til fiske og foredling av fisk, utleie av jakt, ulike former for opplevelsesturisme knyttet til jakt og fiske, utleie av

husvære (landbruksbygg) og beite. Mange henter inntekt fra en variert bruk av utmarka, mens det for enkelte er en eller to typer næring som dominerer.

3.2 Forventet betydning av utmarksnæringene i framtida

Figur 3.2. Forventa betydning av utmarksnæringene i framtida (n=25).

Når informantene ble bedt om å vurdere betydningen av utmarksnæringene framover, vurderte samtlige at de kunne bli mer betydningsfulle. Også de informantene som oppga at utmarksnæringene har liten betydning i dag, så for seg at de i framtida ville ha en vesentlig betydning for drifta av bruket.

Over 70 % sier at utmarksnæringene kan utgjøre mer enn 50 % av drifta på bruket i framtida hvis rammebetingelsene ligger til rette for det. For de resterende ca 30 % kan utmarksnæringene være en vesentlig del av drifta, men ikke hovedinntekten.

Flere gir uttrykk for at det er innenfor utmarksnæringene potensialet for utvikling ligger. Tradisjonelt landbruk og konsummatproduksjon gir i stadig mindre grad tilstrekkelig inntekt til brukene, og man er avhengig av å utnytte utmarka allsidig for å opprettholde drift av gården og vedlikehold av bygninger og kulturlandskap. I Nore og Uvdal har man alltid vært avhengig av fjellet, og dette bør gjenspeile seg også i mulighetene framover, sier en av informantene.

Utviklingspotensialet knytter seg først og fremst til opplevelsesproduksjon og verdiskaping knyttet til jakt og fiske.

Det er mange som ikke tar ut hele verdien av jakt- og fiskeressursen i forhold til det som ligger av muligheter i markedet i dag. Dels skyldes dette gamle avtaler, sameier og egen organisering. Dels skyldes det også behov for noe tilrettelegging i form av husvære, standardheving eller annet. Gjennom nye produkter knyttet til guiding, tilbud om overnatting med mer, kan verdiskapingen økes betydelig. Dette vil være en satsing på kvalitet og ikke kvantitet.

3.3 Fiske som næring

I undersøkelsen er fiske som næring delt inn i "næringsfiske og foredling" og "utleie av fiskerett" for å få bedre oversikt over hvordan fiskeressursen utnyttes.

3.3.1 Næringsfiske og foredling

For vel 30 % av informantene utgjør næringsfiske i egen regi en betydelig del av næringsgrunnlaget. Det meste av dette fisket skjer innenfor nasjonalparken. Ingen har næringsfiske som utgjør mer enn 50 % av næringsgrunnlaget, men for enkelte betyr næringsfiske i egen regi i kombinasjon med foredling og utleie av fiskerett til sammen 50 % eller mer av utmarksinntekta. Enkelte tar ut mellom 800 og 1500 kg fisk i året.

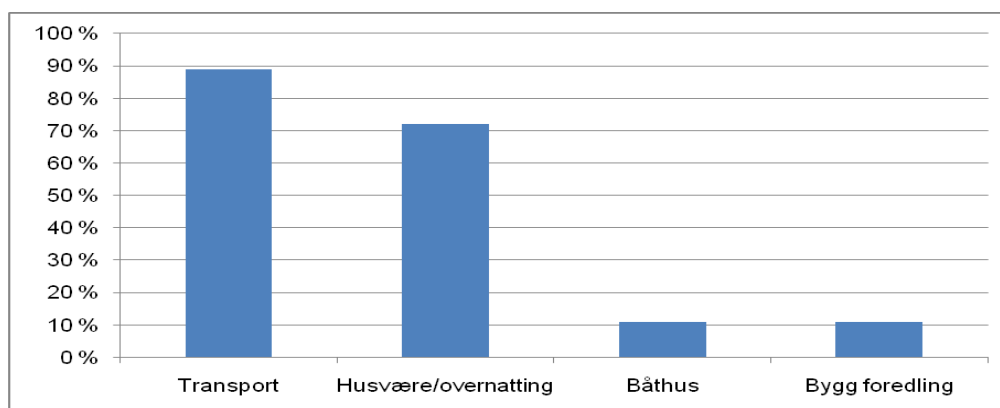
For majoriteten av informantene (ca 70 %) er næringsfiske i egen regi av liten eller ingen betydning. Ca halvparten av disse har ikke fiskevann, eller bruker ikke fiskevann de har til næringsfiske i egen regi. Ca 25 % av informantene foredler fisk i så stor grad at det utgjør en betydelig del av næringsgrunnlaget. Oversikten viser at de som driver næringsfiske i stor grad også foredler fisk selv, og da som rakfisk. Flere av de som foredler fisk leverer til lokale turistbedrifter eller bruker foredlingen som ledd i et sammensatt reiselivsprodukt med gjestefiskere.

3.3.2 Utleie av fiskerett

For nærmere 45 % av informantene utgjør utleie av fiskerett en betydelig andel av næringsgrunnlaget. Ingen oppgir at utleie av fiskerett alene betyr mer enn 50% av næringsgrunnlaget, men i kombinasjon med næringsfiske i egen regi og foredling utgjør dette til sammen 50 % eller mer av utmarksinntekta for enkelte.

Ca 55 % oppgir at utleie av fiskerett betyr lite eller ingenting for næringsinntekten. Av disse oppgir litt under halvparten at de enten ikke har fiskevann, eller at de bare bruker fiskevann de har til eget bruk. Både stang og garnfiske leies ut, dels på åremål og dels som kort knyttet til hytteutleie. For enkelte inngår fiskeutleie del av et sammensatt reiselivsprodukt.

3.3.3 Forutsetninger for dagens næringsutøvelse knyttet til fiske

Figur 3.5. Forutsetningene for dagens næringsutøvelse knyttet til fiske (n=18)

Nærmere 70 % oppgir at de er avhengige av transportmulighet for å utnytte fiske som næringsressurs enten til eget næringsfiske, foredling eller til utleie. Det er bare garnfiske som gir transportløyve, stangfiske alene gir ikke mulighet til transportløyve.

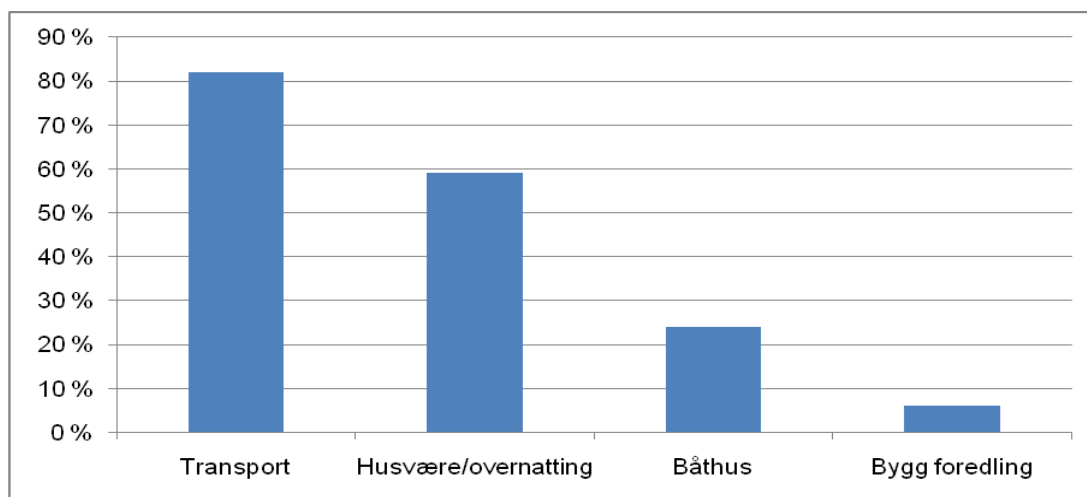
Flere påpeker at det vanskelig å få aksept for at det drives næring innenfor verneområdet og at usikkerheten rundt transportløyvene er en stor utfordring. Så langt mener de fleste at de har tilstrekkelig med løyver slik det er i dag, men at det er svært viktig å ha forutsigbarhet for at man har disse i framtida også, slik at man har noen rammer å planlegge aktiviteten ut i fra. For de som driver med gjestefiske og guiding er kjøreløyvene en sterk begrensning på hvor stort omfang de kan drive.

Mer enn 55 % oppgir at husvære / overnattingsmulighet er en forutsetning for dagens næringsutøvelse knytta til fiske. For under 10 % er båthus eller bygg til foredling en forutsetning.

3.3.4 Muligheter og forutsetninger for å øke verdiskapingen fra næringsutøvelse knyttet til fiske

Også i forhold til å øke inntekspotensialet fra fiske er det særlig pekt på behov for transport. Vel 80 % oppgir at dette er en forutsetning for å øke inntektene. Potensialet for inntektsøkning ligger først og fremst i utleiedelen, særlig sportsfiske og som ledd i opplevelsesturisme og et helhetlig reiselivskonsept hvor fiske inngår. Flere ønsker å satse på dette i framtida.

Transportbehovet er ikke bare knyttet til ønske / behov for flere løyver. Flere oppgir også at det er behov for utbedring av sidesleper og hengebroer for å komme fram med traktor i dag. Mulighet til å bruke ATV i stedet for traktor ble også nevnt som ønske, og behov for flere snøscooterløyver.

Figur 3.6. Viktige forutsetninger for å øke inntektene fra fiske (n=18).

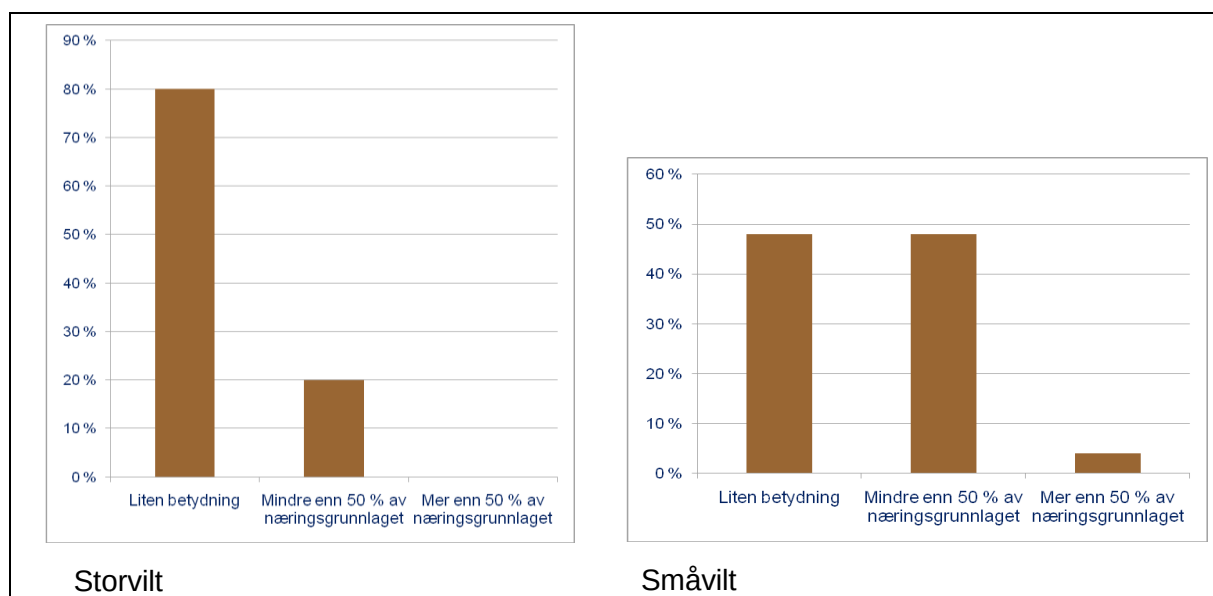
Overnatting / husvære er en forutsetning for å øke inntekspotensialet som nevnes av 60 % av informantene. Det er ikke tenkt utbygging i stor skala, men restaurering av steinbuer, påbygg for å få et ekstra soverom, bygging av kombinert båthus / husvære eller oppføring av en mindre utleieenhet nær vannet.

Om lag 20 % av informantene ønsker å bygge båthus for å utnytte fiskeressursen bedre enten til eget næringsfiske eller til utleie. Enkelte poengterer at det ikke er behov for å gjøre fysiske tiltak, men å revidere avtaler for å oppnå bedre inntekter innenfor dagens utleie.

3.4 Jakt som næring

Jakt omfatter næringsmessig utnyttelse av storvilt og småvilt i form av jakt, foredling og opplevelsesturisme. I figur 3.7 er det vist hvordan betydningen av jakt som næring fordeler seg på storvilt og småvilt.

For 80 % av informantene har utleie av storviltjakt i dag liten eller ingen betydning for inntekta på bruket. Av disse oppgir ca 1/3 at de enten ikke har jaktretter på storvilt, eller at de bruker jaktretten selv og ikke leier ut. Flere poengterer at storviltjakt – særlig elgjakt - i stor grad er et lokalt gode. Man er avhengig av jaktlaget, organiseringen og privatrettslige avklaringer i like stor grad som fysisk tilrettelegging for å øke utbyttet av elgjakta i særlig grad.

Figur 3.7. Utleie av storvilt- og småviltjakt i dag (n=25).

Flere poengterer også at inntekta fra reinsjakta er lav og lavere enn tidligere fordi det står lite rein i Nore og Uvdal og reinsstammen og kvotene er lave. Det gir liten betalingsvillighet og få kort å selge. God forvaltning av stammen er viktig i denne sammenheng.

Utleie av småviltjakt, spesielt rypejakt, har i dag større næringsmessig betydning. For ca 50 % av informantene utgjør utleie av småviltjakta en ikke ubetydelig del av inntekta. Flere oppgir at rypejakta inngår som del av et helhetlig reiselivsprodukt. Flere er bekymret for bestandsutviklingen for rype, og at det er viktig med tiltak for å motvirke den langsiktige nedadgående trenden det har vært i rypebestanden.

For ca 50 % av informantene har utleie av småviltjakt liten eller ingen betydning for driftsinntekta. Av disse har ca halvparten ikke småviltjakt knytta til bruket.

3.4.1 Forutsetning for dagens næringsutøvelse knytta til jakt

I overkant av 20 % av alle informantene oppga at de var avhengige av dagens transportløyver for å drive dagens næringsutøvelse knytta til jakt. Ca halvparten av de som har betydelige inntekter fra jakta, oppgir transport som en av forutsetningene for å få disse leieinntektene. Rypejakt gir i seg selv ikke transportløyve, og frakt i forbindelse med denne jakta gjøres derfor i kombinasjon med garnfiske eller storviltutleie.

Nærmere 50 % av alle informantene er avhengige av å leie ut husvære for å ta ut inntekt knytta til jakt. Over 90 % av de som har betydelige inntekter fra jaktutleie, kombinerer det med utleie av husvære. Både seterbuer og enkle hytter leies ut.

Ingen oppgir at bygg for foredling av viltkjøtt er en forutsetning for næringsutøvelsen knytta til jakt.

3.4.2 Muligheter for å øke inntekter fra jakt

Det er et potensiale for øke inntektene fra jakt dersom grunneiere med jaktrett ønsker å sette dette inn i den samlede verdiskapingen fra utmark, eller verdiskapingen fra eksisterende produkter økes. Forutsetningene for å kunne realisere dette er særlig knyttet til overnatting og standardheving knyttet til overnattingstilbud.

For nærmere 50 % er utvikling knytta til husvære / overnatting en forutsetning for økte jaktinntekter. Flere ønsker å utvikle mer helhetlige reiselivsprodukter hvor jakt, overnatting, servering med mer inngår i en samlet pakke, gjerne med utgangspunkt i ny bruk av gamle setre. Bruksendring av fjøs til soveplasser og gildehall, tillatelse til utleie av setre, restaurering av steinbuer, utbedring av enkle hytter og bygging av anneks er muligheter og ønsker som nevnes.

Ca 15 % oppgir at transportløyver eller utbedring av vei / slepe er forutsetninger for å øke inntektene fra jaktutleie.

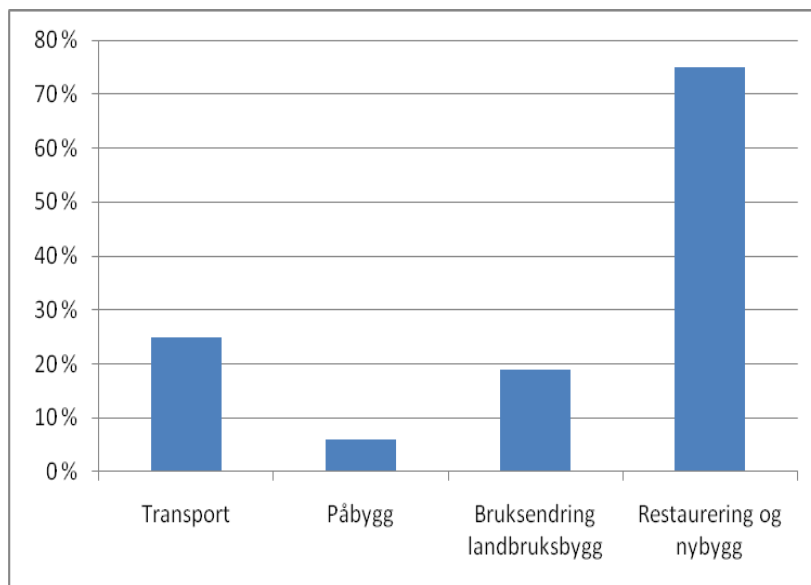
Ingen ser behov for bygg til foredling av viltkjøtt for å øke inntektene fra jaktutleie.

3.5 Utleie av husvære/landbruksbygg i utmark

Nærmere 80 % oppgir at utleie av setre eller andre landbruksbygg i utmark som eget utmarksprodukt er av liten eller ingen betydning for driftsgrunnlaget. Av disse har ca 1/3 enten ikke setre selv, eller bruker bare seter og andre landbruksbygg til eget bruk. For ca 20 % av informantene er utleie av setre en vesentlig betydning for driftsgrunnlaget på bruket.

For å øke potensialet for utleie av setre og hytter i utmarka i dag oppgir ca 15 % at de trenger oppgradering av vei eller transportløyve.

Ca 50 % ønsker å restaurere bygninger eller bygge nye bygg for å øke inntekten fra utleie av setre/landbruksbygg i utmarka. For de fleste av disse er det snakk om å oppgradere / utbedre og restaurere eksisterende bygg, eventuelt i kombinasjon med mindre påbygg eller anneks. En mindre andel av dem (1/4) ønsker å bygge flere enheter i seterområdet.

Figur 3.8. Tiltak for å styrke verdiskapingen ved utleie av husvære i utmarka (n=16)

Flere har tanker om å bruksendre fjøs til soveplasser / gildehall eller annen bruk, eksempelvis stallplass for hester.

Svarene viser at det er et behov for en viss oppgradering av overnattingstilbudet, og delvis muligheten for transport for å utvikle et reiselivsprodukt med utgangspunkt i jakt, fiske og opplevelsesturisme. Noen har også tanker om opplevelsesutvikling rundt setermiljøet med aktiviteter i smie, framvising av gamle håndverkstradisjoner osv.

Behovet er i første rekke påbygg for å få to soverom i stedet for ett, anneks for å få et lagringssted, utbedring av eksisterende bygg for å kunne ta i mot gjester mv. En del ønsker også å bygge opp utleiebygg på gamle tufter som del av et setermiljø. Disse spørsmålene er nært knyttet til plan- og bygningsloven og rekkevidden av LNF formålet i kommuneplanen jf kapittel 4.

3.6 Beite

Beite utgjør en viktig del av næringsgrunnlaget for mange gårdsbruk. For nærmere 30 % av informantene betyr beite mer enn 50 % av næringsgrunnlaget. I overkant av 15 % oppgir at beite er av vesentlig betydning for inntekta. Flere beiter gjennom organiserte beitelag inne på Hardangervidda og har gjetere og eget tilsyn. Disse er avhengig av transport inn og husvære inne på vidda. Proviant, ved, propan og saltsteiner med mer fraktes inn om vinteren med scooter. I sauesanking er det mange folk og hunder som skal bruke hyttene. Beitelagene er avhengig av transportmuligheten, muligheten for vedlikehold og enkel utbedring av hyttene og av klopper og liknende for at tilsyn og sanking skal fungere godt.

Ca 55 % oppgir at beite er av liten eller ingen betydning. Av disse oppgir mer enn halvparten at de ikke har dyr selv.

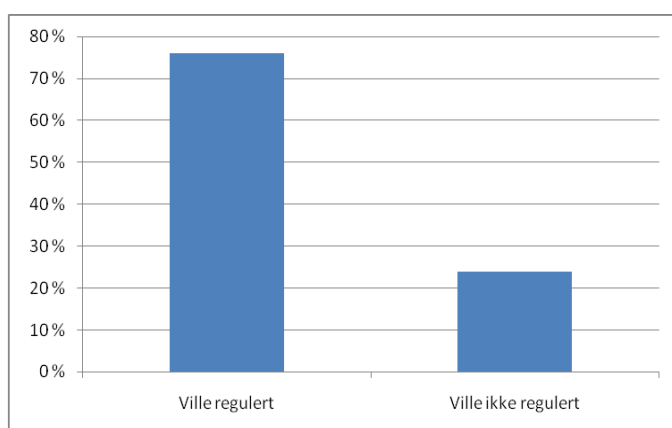
Tiltak knyttet til beiting vil være i tråd med LNF- formålet i de områdene som i kommuneplanens arealdel er lagt ut til LNF-formålet.

3.7 Vilje til regulering som grunnlag for å øke inntektpotensialet fra utmarksnæring

Som en del av undersøkelsen ble det spurt om bruk av reguleringsplan for å få gjennomført tiltak eller bruksendringer som kan øke verdiskapingen fra utmarksområdene.

Hvis tiltaket som skal gjennomføres krever reguleringsplan svarer ca 75 % at de ville utarbeidet reguleringsplan. Av disse sier flere at reguleringsplan er viktig både i forhold til egen planlegging og for å utelukke useriøse aktører og lettvinte løsninger.

Mange påpeker at kostnadene er høye og at tiltaket må stå i forhold til gevinst og plankostnad. Planlegging for større områder med flere som går sammen, eventuelt i samarbeid med kommunen kan gjøre reguleringsplan mer aktuelt. Samla reguleringsplan for seterområder med tilrettelegging for bla utleie nevnes spesielt som ønskelig.

Figur 3.9. Reguleringsplan som grunnlag for tiltak som kan øke inntektpotensialet fra utmarksnæring (n=17).

Ca 25 % svarer at de ikke ville gjennomført tiltaket hvis det krevde reguleringsplan. Av disse mener 80 % at kostnaden ved å regulere er for høy, og 60 % er usikre på om de vil få planen godkjent. Av disse er det flere som har dårlig erfaring med tidligere planprosesser hvor kostnadene har blitt høye og planen ikke har blitt godkjent til tross for samsvar med overordnet plan.

3.8 Andre kommentarer

Som en del av intervjuene ble det pekt på en del forhold som går på tvers av gjennomgangen over:

- Flere er opptatt av behovet for å *samarbeide* for å få til utvikling. Samarbeid og mulighet for utvikling er viktig for at *kommende generasjoner* skal ha lyst til å overta gården
- *Utmarksopplevelse* kunne vært en del av landbruket, men er ikke det i dag. Det gir brukerne særlige utfordringer i å utvikle utmarksnæringene.
- Mange etterspør større *forutsigbarhet* for de som driver næringsutøvelse innenfor verneområdene.

- Det er dyrt å *vedlikeholde* mange bygninger og kulturlandskapet. Hvis man ikke får lov til å gjøre noe vil man heller ikke ha interesse av å vedlikeholde det. Kan det for eksempel bygges opp ei seter til utleie vil man også gjøre noe med kulturlandskapet - rydde og slå.
- *Opplevelsesturisme* er ikke bare knyttet til jakt og fiske.
- Det bør stilles krav til *sertifisering av guider* for å sikre seriøsitet når man tar med folk inn på vidda.

4 UTMARKSNÆRING OG PLAN- OG BYGNINGSLOVEN

Et av målene med prosjektet har vært å klarlegge i hvilken grad behov for tiltak i utmarksnæring som kommer fram i intervjuene ligger innenfor LNF-formålet til kommunepalnens arealdel, og hvordan tiltakene planmessig kan avklares om de ikke gjør det.

Det er viktig å understreke at dette gjelder arealer som i kommuneplanen er lagt til landbruks- natur og friluftsområder, og ikke områder som er båndlagt som verneområder.

Undersøkelsen viser at det i Nore og Uvdal nettopp er sammenhengene mellom bruken av LNF-områdene og verneområdene på vidda som er det viktigste grunnlaget for utmarksnæringene for svært mange næringsdrivende. Dette er nærmere tatt opp i oppsummering og anbefalingene i kapittel 5.

4.1 LNF-formålet i ny plandel

Ny plandel til plan- og bygningsloven trådte i kraft 1. juli 2009. Ny bygningsdel trer i kraft 1 juli 2010 og vi har da en helt ny plan- og bygningslov.

Landbruks, natur og friluftsområder (samt reindrift i områder med reindrift) – LNF - videreføres i ny plan- og bygningslov med to kategorier, "vanlig LNF" og LNF der det kan åpnes for spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse jf § 11-7 nr. 5.

Innenfor LNF-formålet kan det bare oppføres bygninger eller iverksettes anlegg eller andre tiltak som er nødvendige for drift av næringsmessig landbruk dvs jordbruk, skogbruk eller reindrift, herunder gårdstilknyttet næringsvirksomhet basert på gårdens ressursgrunnlag. I Ot. prp.nr.32 går det fram at rammen for hva som kan karakteriseres som landbrukstilknyttet næringsvirksomhet som ikke betinger at det er utarbeidet særskilte bestemmelser, går fram av veileder T-1443 Landbruk+. Definisjonen av landbruksnæring i plan- og bygningsloven er følgelig ikke endret eller utvidet.

4.2 Landbruk+ i forhold til tiltak fra undersøkelsen

De viktigste tiltakene i undersøkelsen er knyttet til bruk, utvidelse og oppføring av bygg i LNF-områdene som helt eller delvis skal brukes til utmarksnæring.

I T-1443 er det listet opp veiledende kriterier for når tiltak knyttet til bygg og utmarksnæring inngår i LNF-formålet eller ikke, jf tabell 4.1.

Kriterielisten i tabell 4.1 viser at det innenfor LNF-formålet er et relativt begrenset handlingsrom i forhold til utvikling av ønskede tiltak knyttet til utmarksnæring. For en del tiltak vil det være en skjønnsmessig vurdering om tiltaket ligger innenfor LNF- formålet eller ikke, noe som i seg selv skaper mindre forutsigbarhet.

Aktuelle tiltak i utmarksnæring	Inngår i LNF- formålet (behovet må kunne dokumenteres)	Inngår ikke i LNF-formålet
Husvære for seterdrift og skogsdrift (støler, seterhus, gjeterhytter, skogskoier mv)	Hvis bruken er knyttet til tradisjonell seterdrift, sauesanking, gjeting/ettersyn av dyr på utmarksbeite, hogst mv. Bruk til andre formål, herunder utleie, i begrenset periode av året tillatt.	Hvis bygningen i hovedsak brukes til fritidsbolig eller annen virksomhet uten næringsmessig tilknytning til gården.
Driftsbygninger i landbruket (Ordinære bygninger som er nødvendige i landbruksdrift inkl. bygninger for seterdrift, skogsdrift, reindrift, hagebruk, gartneri, pelsdyravl, yrkesfiske eller lignende)	Hvis bygningen er et nødvendig ledd i og et driftsmiddel i forbindelse med landbruksdrift. Bruk til annet formål i begrensede perioder eller mindre del av bygning kan være tillatt.	Hvis bygningen i hovedsak brukes til andre formål som for eksempel verksted, lager, salgslokale for virksomhet som ikke er knyttet til driften av garden, eller til beboelse.
Naust, rorbuer, jakt- og fiskebuer, jakttårn mv.	Hvis bygningen er nødvendig i forbindelse med utøvelse av landbruksnæringen. Utleie deler av året tillatt.	Hvis bruken i hovedsak er knyttet til turisme, friluftsliv eller fritidsaktivitet og bærplukking, jakt eller fritidsfiske som kun utgjør naturtilskudd til egen husholdning
Aktivitetsanlegg for fritids- og turistformål	Anlegg for tilrettelagte aktiviteter og opplevelser knyttet til gards- og seterdrifta	Større anlegg for eksempel golf og alpinanlegg

Tabell 4.1 Kriterier for når aktuelle tiltak fra undersøkelsen faller inn under LNF-formålet. Kilde T-1443.

4.3 Bruk av plan- og bygningsloven for en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene

Nore- og Uvdal kommune ønsker gjennom prosjektet å sette fokus på en videreutvikling av utmarksnæringene i et bærekraftig perspektiv,- både kulturelt, sosialt, miljømessig og økonomisk. Undersøkelsen viser at en aktiv bruk av plan- og bygningsloven kan være et virkemiddel for å få dette til innenfor de delene av utmarksområdene som dekkes av LNF-formålet i kommuneplanens arealdel.

Hovedformålet med å bruke plan- og bygningsloven vil være å:

- Sikre at viktige miljøhensyn og reelle næringsinteresser i et områdeperspektiv – og ikke bare enkelteierdommer - blir ivaretatt.

- Øke forutsigbarheten for grunneiere som ønsker å videreutvikle utmarksnæringene.
- Etablere ordninger som letter planbyrden for den enkelte grunneier, og gir en bedre balanse mellom størrelsen på tiltakene som ønskes realisert og kostnad/tidsbruk til planlegging.
- Forenkle saksbehandlingen for kommunen og berørte myndigheter.

I tabell 4.2 er det gitt en oversikt over aktuelle tiltak fra undersøkelsen og hvordan de forholder seg til LNF- formålet og mulig tilrettelegging gjennom bestemmelser til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan.

Som det går fram av tabell 4.2 kan det tilrettelegges for bruksendring, påbygg og nye bygg for utmarksnæring enten gjennom bestemmelser til kommuneplanens arealdel eller gjennom reguleringsplan (område- og detaljregulering). I ny plandel legges det vekt på at reguleringsplan skal følge føringer i overordnet plan. Bruk av område- eller detaljregulering bør derfor forutsette at det ligger kommunale føringer for dette, enten gjennom kommuneplanens arealdel eller i kommunens planstrategi etter § 10-1.

Tiltak	Innenfor LNF- formålet	LNF med bestemmelser i kommuneplan	Område- eller detaljregulering
1. Bruk av husvære til utleie mv.	Ja - dersom også bruk til landbruk jf T-1443	-	-
2. Bruksendring av landbruksbygg til utleie og reiselivs-formål.	Nei	Ja dersom bestemmelser i vedtatt kommuneplan åpner for dette	Ja dersom tiltakene inngår i godkjent område- eller detaljregulering
3. Påbygg eksisterende husvære i utmark.	Ja - dersom også bruk til landbruk jf T-1443	Ja dersom bestemmelser i vedtatt kommuneplan åpner for dette	Ja dersom tiltakene inngår i godkjent område- eller detaljregulering
4. Nye bygg for utleie eller utmarksnæring.	Nei	Ja dersom bestemmelser i vedtatt kommuneplan åpner for dette	Ja dersom tiltakene inngår i godkjent område- eller detaljregulering

Tabell 4.2 Oversikt over aktuelle tiltak fra undersøkelsen og forholdet til LNF- formålet i plan- og bygningsloven.

Ut fra dette peker det seg ut to hovedgrep for å tilrettelegge for en bærekraftig utvikling av tiltak i utmarksnæring gjennom plan- og bygningsloven:

- Utvikle bestemmelser til LNF- formålet for dette i tilknytning til hovedrevisjon av kommuneplanens arealdel eller kommunedelplan.
- At kommunen i samarbeid med berørte grunneiere, på bakgrunn av føringer i kommunal planstrategi eller kommuneplan, utarbeider områderegulering for utmarksområder der det er særlig behov for avklaring av tiltak i utmarksnæring. Seterområdene er eksempel på denne type områder.

Bruk av hensynssoner etter § 11- 8 i plan- og bygningsloven vil ikke være et relevant virkemiddel for denne type avklaring av utviklingsmuligheter, men vil kunne inngå som et av

flere virkemidler for eksempel for å ivareta viktige miljøhensyn i kommune- eller reguleringsplan.

4.3.1 Bruk av bestemmelser til LNF- formålet

Det kan gis bestemmelser til LNF- formålet gjennom § 11-9 *"Generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel"* eller § 11-11 *"Bestemmelser til arealformål etter § 11-7 nr. 5 (LNF) og 6*. Forenklet kan en si at det gjennom § 11-11 åpnes for tiltak i utmarksnæring som ikke dekkes av LNF- formålet, mens § 11-9 kan brukes til å sikre at viktige miljø og ressurs hensyn ivaretas.

Etter § 11-11 nr. 2 kan det i LNF-områdene gis bestemmelser om *"spredt bolig-, fritids- eller næringsbebyggelse og annen bebyggelse kan tillates gjennom behandling av enkeltvis søknader eller reguleringsplan når formålet, bebyggelsens omfang og lokalisering er nærmere angitt i arealplanen"*. Det kan følgelig gis bestemmelser om spredt næringsbebyggelse som åpner for bruksendring av setre eller andre landbruksbygg til utleie/reiselivsformål, påbygge eller bygging av nye bygg på gamle tufter uten at dette krever reguleringsplan.

Dette vil imidlertid kreve at kommuneplanprosessen og konsekvensutredninger knyttet til kommuneplanen sikrer at viktige miljø- og ressurs hensyn blir belyst og integrert i planløsningen. I de fleste tilfelle fordrer dette trolig at det utarbeides kommunedelplan med et relativt høyt presisjonsnivå. I lovkommentarene til den nye plan- og bygningsloven blir det framhevet at *"for å kunne oppføre bygninger på grunnlag av enkeltsaksbehandling er det således som tidligere et krav om at omfang og lokalisering må framgå av planen og er avklart i forhold til andre interesser"*.

Denne plantilnærmingen vil imøtekomme det behovet mange av de intervjuede etterlyser for å tilrettelegge og skape forutsigbarhet for utmarksnæringene.

4.3.2 Områderegulering for større sammenhengende områder

I noen områder vil både plansituasjonen, mange ulike interesser og krav fra berørte myndigheter forutsette at det må foreligge reguleringsplan før det kan tillates tiltak i utmarksnæring knyttet til bruksendring av setre eller andre landbruksbygg til utleie/reiselivsformål, påbygge eller bygging av nye bygg på gamle tufter. I disse situasjonene vil bruk av områderegulering, som dekker flere utmarkseiendommer innenfor et naturlig sammenhengende område, være et alternativ.

Områderegulering etter § 12-2 i plan- og bygningsloven er som plantype forbeholdt kommunen, men kan gjøres i samarbeid med private og andre offentlige myndigheter. Det er også adgang til å avtale at private kan dekke kostnader i planarbeidet, men det er ikke anledning til å ta plangebyr. Avgrensningen av planområdet vil være viktig både mht hvilke eiendommer som blir omfattet, og at området ikke blir for omfattende i forhold til det primære formålet med planen. Områderegulering vil kreve at kommunen tar et initiativ overfor berørte utmarkseiendommer, og dette aktualiserer behovet for at denne type planarbeid enten er forankret i kommunal planstrategi eller kommuneplanen.

Bruk av områderegulering vil også imøtekomme det behovet mange av de intervjuede har etterlyst for å klarlegge rammer for å utvikle utmarksnæringene.

5 OPPSUMMERING OG ANBEFALINGER

5.1.1 Oppsummering

Betydningen av utmarksnæringene

Undersøkelsen viser at utmarksnæringene har en sterk stilling i Nore- og Uvdal. Bruken av fjellområdene utgjør en viktig inntektskilde for mange av brukene/eiendommene i dag. Utmarksnæringene er følgelig et viktig grunnlag for både sysselsettingen og bosettingen i kommunen.

Verdiskapingen fra utmarka er variert og omfatter fiske og foredling av fisk, utleie av fiskeretter, utleie av jaktretter, ulike former for opplevelsesturisme knyttet til jakt og fiske, utleie av husvære (landbruksbygg) og beite. Verdiskapingen fra de enkelte brukene og grunneierne varierer avhengig av utmarkseiendommens karakter og den næringsprofilen som er valgt i dag.

Utmarksnæringene er direkte knyttet til gårdbrukene og bosettingsmønsteret i kommunen. Mulighetene for å utvikle utmarksnæringene er derfor også en viktig forutsetning for å opprettholde bosettingen. For fulltidsbrukene er utmarksnæringene en forutsetning for å kunne leve av gårdsbruket. Der utmarksnæringene ikke utgjør en hoveddel av drifta (< 50 %) gir de likevel viktig bidrag til samlet næringsinntekt.

Utmarksnæringene vil bli viktigere framover, og kan for mange bruk utgjøre en hovedinntekt i framtida. Hele 70 % sier utmarksnæringene kan utgjøre mer enn 50 % av drifta på bruket i framtida. Utviklingspotensialet er i første rekke knyttet til opplevelsesproduksjon og verdiskaping knyttet til jakt og fiske, der det leveres produkter med høy kvalitet.

Omfang av og forutsetninger for fiske, jakt, utleie av husvære og opplevelsesproduksjon i utmarksnæring

Det meste av næringsinntektene fra fiske er knyttet til verneområdene på Hardangervidda. For enkelte betyr næringsfiske og foredling i kombinasjon med utleie mer enn 50 % av næringsinntekten. For enkelte inngår også fiske som en del av et sammensatt reiselivsprodukt. De viktigste forutsetningene og tiltakene for å kunne ta ut og styrke verdiskapingen fra fisk som utmarksnæring er knyttet til transportløyver og tilrettelegging for overnatting, i første rekke gjennom standardheving og utvide sengekapasiteten i eksisterende bygg. Forutsigbarhet med hensyn til transportløyver er særlig viktig.

Jakt som ressurs i utmarksnæring omfatter næringsmessig utnyttelse av storvilt i form av jakt, foredling og opplevelsesturisme. Storviltjakta har i dag mindre betydning som utmarksnæring fordi mange bruker jaktretten selv – dette er et lokalt gode. I tillegg er villreinkvotene lave. Småviltjakta har i dag større næringsmessig betydning som jaktutleie og som del av et reiselivsprodukt. For vel 50 % av de intervjuede utgjør småviltjakt en ikke ubetydelig del av inntekten. Det er et betydelig potensiale for å øke verdiskapingen fra jakt spesielt som en del av et opplevelsesprodukt. Viktige fysiske tiltak for å få til dette er særlig knyttet til overnatting og standardheving på overnattingstilbud i nær tilknytning til jaktterrengene.

Utleie av husvære (setre og andre landbruksbygg) som eget utmarksprodukt uavhengig av jakt og fiske er av liten betydning for nærmere 80 % av de intervjuede i dag. Dette

understreker hvor viktig sammenhengene i utmarksproduktene er. Vel halvparten av de intervjuede ønsker å restaurere bygninger eller føre opp nye bygg på gamle tufter for å øke inntektene fra utleie av landbruksbygg i utmark. Noen har også tanker om opplevelsesutvikling rundt setermiljøene.

Vilje til regulering som grunnlag for å øke inntekspotensialet fra utmarksnæring

Det er stor vilje til å gjennomføre eller delta i regulering sammen med andre i LNF- områdene dersom dette kan bidra til å tilrettelegge for viktige tiltak i utmarksnæring. Vel 75 % sier de ville ha utarbeidet reguleringsplan dersom det er en rimelig balanse mellom plankostnadene og de tiltakene som skal gjennomføres. I utmarksnæringene er dette ofte ikke tilfelle, og plankostnadene blir svært høye dersom det må utarbeides reguleringsplan for å bruke/endre seter til utleie, gjøre påbygg/standardheving eller oppføre enkeltbygg på gammel tuft. De som ikke ville regulert begrunner dette med høye plankostnader og usikkerhet om planen blir godkjent.

LNF-formålet og bruk av plan- og bygningsloven for å fremme en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene

Rammene for hva som inngår i formålet landbruks-, natur- og friluftsmål etter plan- og bygningsloven er ikke endret gjennom ny plandel som trådte i kraft 1. juli 2009. Avgrensningene i veilederen T-1443 *Plan- og bygningsloven og Landbruk+* ligger følgelig fast. Plandelen har imidlertid virkemidler som kan bidra til en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene der miljøhensyn, samfunnsutvikling og økonomisk utvikling for de enkelte næringsutøvere ivaretas uten at planarbeidet i seg selv blir en barriere. De viktigste virkemidlene er enten nødvendige planavklaringer i kommuneplan og bruk av bestemmelser til LNF- formålet etter § 11-11 nr. 2 som kan åpne for at tiltak i utmarksnæring kan gjennomføres uten reguleringsplan, eller områderegulering etter § 12-2 i et samarbeid mellom kommunen og aktuelle utmarkseiendommer som legger tilsvarende rammer.

Stabile rammebetingelser og koordinert forvaltning

Utmarksnæringene trenger forutsigbarhet og stabile rammebetingelser. For mange er situasjonen i dag til å leve med, men undersøkelsen viser stor usikkerhet om de får beholde dagens muligheter eller får mulighet til videreutvikling av utmarksproduktene framover. Dette påvirker både investeringsvilje og potensiell rekruttering for yngre utøvere. En stor del av utmarksnæringene er for mange bruk knyttet til verneområdene på Hardangervidda. Det er følgelig det samlede forvaltningsregimet innenfor og utenfor verneområdene som er avgjørende for utmarksnæringene.

5.1.2 Anbefalinger for regional delplan for Hardangervidda

Regional plan for Hardangervidda vil også berøre utmarksnæringene. Selv om betydningen av utmarksnæringene vil variere mellom kommunene og de ulike delene av Hardangervidda vil trolig erfaringene fra Nore og Uvdal også være relevant for andre deler av vidda, om enn i mindre målestokk.

I den regionale planen bør det inngå:

- En omtale av utmarksnæringene og de mulighetene og utfordringene disse næringene har jf funnene fra Nore- og Uvdal. I forhold til villreinen spesielt er det

viktig å tydeliggjøre at utmarksnæringene har sitt vekstpotensiale knyttet til økt verdiskaping gjennom kvalitet i produkter som leveres, og ikke aktiviteter som har vesentlige utslag på ferdsel.

- Retningslinjer for nye områdegrep for fjell, skog og stølsdaler der det er utviklingspotensiale for en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene. Plangrepene vil være kommuneplan eller kommunedelplan med aktiv bruk av bestemmelser etter § 11-11 eller områderegulering etter § 12-2.
- I den regionale planen bør behovet for en koordinert forvaltning innenfor og utenfor verneområdene fremheves. Dette kan både sikre forutsigbarhet for utmarksnæringene, villreines levevilkår og andre viktige miljøhensyn på Hardangervidda. Spørsmålet bør også følges opp i den regionale planens handlingsdel.

VEDLEGG - INTERVJUGUIDE

Kontaktopplysninger (kun til intern bruk)

Kontaktperson (er)	
Eiendom/bedrift	
Telefon	
e-post	

Spørsmål om utmarksnæringer og LNF

Formålet med undersøkelsen er å:

- Få en oversikt over omfanget av utmarksnæringer i dag – vise hvilken verdi dette har for sysselsetting og bosetting.
- Klarlegge hvilke utviklingsmulighetene grunneierne ser for utmarksnæringene framover, og hvilke tiltak i LNF-områdene som er nødvendige for å få til denne utviklinga(veg, transport, bygg andre tiltak).

Med utmarksnæringer menes her næringsfiske, utmarksbeite, jakt, utleie av husvære og foredling av produkter i tilknytning til LNF-områdene på Hardangervidda (både innenfor og utenfor nasjonalparken).

1 HVOR MYE UTGJØR UTMARKSNÆRINGENE AV DRIFTA PÅ BRUKET I DAG

- Mellom 50 og 100 %
- Under 50 %
- Liten eller ingen betydning

2. HVOR MYE KAN UTMARKSNÆRINGENE UTGJØRE I FRAMTIDA OM RAMMEBETINGELSENE LIGGER TIL RETTE FOR DET

- Mellom 50 og 100 %
- Under 50 %
- Liten eller ingen betydning

3. NÆRINGSFISKE

- Omfanget av næringsfiske i dag (uttak av fisk for salg, foredling, utleie av fiskerett)
- Hvilke tiltak i LNF-områdene er viktig for å kunne drive næringsfiske i dag?
- Er det mulig å øke inntektene fra næringsfiske i framtida?
- Vil det kreve spesielle tiltak i LNF-områdene?

4. NÆRINGSAKTIVITET KNYTTA TIL JAKT

- Omfanget av næringsaktivitet knytta til jakt (utleie, foredling av vilt, guiding mv).
- Hvilke tiltak i LNF-områdene er viktig for å kunne drive næringsaktivitet knytta til jakt i dag?
- Er det mulig å øke inntektene fra næringsaktivitet knytta til jakt i framtida?
- Vil det kreve spesielle tiltak i LNF-områdene?

5. Utleie av husvære

- Omfanget av næringsaktivitet knytta til utleie av husvære i dag.
- Hvilke tiltak i LNF-områdene er viktig for å kunne drive utleie av husvære i dag?
- Er det mulig å øke inntektene fra utleie av husvære i framtida?
- Vil det kreve spesielle tiltak i LNF-områdene?

6. EVENTUELT ANDRE NÆRINGSAKTIVITETER I LNF-OMRÅDENE

- Beite

7. HVILKE TILTAK ER NØDVENDIG I LNF-OMRÅDENE FOR Å ØKE INNTEKTENE FRA UTMARKSNÆRINGENE I FRAMTIDA?

- Nye bygg og utbedring av bygg
- Vegutbygging eller vegutbedring
- Transport
- Andre tiltak

8. REGULERINGSPLAN FOR Å UTVIKLE UTMARKSNÆRING

- Ville du ha satt i gang arbeide med reguleringsplan for å få gjennomført nødvendige tiltak i tilknytning til utmarksnæring?
- Eller ville du heller latt være å gjennomføre tiltakene?
- Hvis du ikke velger å utarbeide reguleringsplan er det fordi:
 - Det er usikkert om planen blir godkjent
 - Kostnadene ved å få utarbeidet reguleringsplan er for høye
 - Andre årsaker